

**УДРУЖЕЊЕ НОСИЛАЦА АЛБАНСКЕ СПОМЕНИЦЕ = ИСТОРИЈАТ И ДЕЛОВАЊЕ
(ОСКРТ НА ПОДРУЖНИЦУ У Н Ш У)**

Апстракт: Удружење носилаца Албанске споменице (1915-16) основано је 1938. године у Београду, на иницијативу артиљеријског капетана у пензији, господина Михаила Л. Спасића. Ово удружење било је патриотско и окупљало је све носиоце одликовања "Албанска споменица", тј. сва лица која су на војној дужности у српској војсци прешла Албанију 1915-16. Удружење је имало своје подружнице у већим градовима. Подружница у Нишу основана је на првој редовној скупштини одржаној 5. јуна 1938. године. Први председник управног одбора нишке подружнице био је господин Коста Трајковић. Удружење је функционисало до почетка Другог светског рата, а затим је настао прекид у раду који је трајао до 1967. године, када су носиоци Албанске споменице обновили своје удружење. Рад подружнице у Нишу трајао је до 1991. године, до смрти последњег члана.

Кључне речи: Албанска споменица, удружење, подружница, правила, скупштина.

ALBANSKA SPOMENICA

Медаља за спомен на повлачење српске војске преко Албаније, или Албанска споменица, основана је 5. априла 1920. године од стране Принца-Регента Александра, потоњег Краља Александра I.

Крајем 1915. године српска војска се суочила са поразом, пошто су је из више праваца напале снаге Аустро-Угарске, Немачке, Бугарске и Турске. Донета је одлука да се изврши повлачење према југу, у правцу јадранске обале. Прешавши преко Албаније, војска се склонила у релативну безбедност грчког острва Крф. Краљ Петар I и принц-Регент Александар делили су страдање своје војске у повлачењу.

Ово једностепено одликовање стекли су сви припадници војске који су се повлачили преко Албаније. Медаља је ношена о светло зеленој траци са црним пругама уз ивице.

Патриотско удружење носилаца Албанске споменице 1915-16, основано је 1938. године, након дугогодишњег настојања покретача удружења Михаила Л. Спасића, артиљеријског капетана у пензији, и његових сабораца Милутина Ђ. Ђатића и Милорада Митића. Свој први говор на збору удружења Спасић је одржао 26. 11. 1938. године у Београду. Својим саборцима обратио се речима: "Ми носиоци Албанске Споменице примили смо крст Албанске Голготе и носисмо га поносно и болно, клецасмо под њиме, али не упустисмо, и тако под страховитим непогодама стигосмо крају. Све што смо собом из Отаџбине понети могли било је Љубав и Бол за изгубљеном Отаџбином. Па сада ми који смо још у животу треба да се сетимо свега тога и да се удружимо, па на тај начин да овековечимо нашу Голготу да се не заборави, ван сваког партијског утицаја. Драги другови ја сам са овим отворио данашњи збор Другова Ратника Носиоца велике Албанске Споменице".

Правила удружења носилаца Албанске споменице одобрена су решењем Министарства унутрашњих послова (одељење за државну заштиту) 19. фебруара 1938. године. Иста правила послата су господину Кости Трајковићу, књиговођи, будућем председнику Управног одбора подружнице у Нишу, марта 1938, ради организације пододбора удружења у Нишу.

По члану 6⁴⁴⁵ Правила редован члан удружења могло је бити само оно лице које је одликовано Албанском споменицом, за шта је морао подносити доказ о одликовању. По закону о зборовима и удружењима, подружница је била дужна да збор или конференцију претходно пријави месној власти. На збору је морало бити присутно најмање 10 носилаца Албанске споменице, ради образовања пододбора удружења. По извршеној организацији дотичне управе (избор чланова Управног и надзорног одбора) подружнице су биле дужне да у што краћем року поднесу тачан извештај главној управи Удружења у Београду и то: 1) списак уписаних чланова, по именично са датумом рођења, занимањем, и јединицом у којој је члан био на служби при прелазу Албаније и на Солунском фронту, 2) списак лица Управног и надзорног одбора и 3) оверен препис зборног записника. Сваки пододбор Удружења морао је имати два штамбиља, један округли и један за акта у форми како је члан 1 правилима предвидео.

*Оснивање подружнице
Удружења носилаца Албанске
споменице у Нишу*

Прва редовна скупштина Удружења носилаца Албанске споменице у Нишу одржана је на дан 5. јуна 1938. године. Скупштину је отворио председник Коста Трајковић у 9 часова пре подне. За записничара је

⁴⁴⁵ Историјски архив Ниш, фонд "Удружење носилаца Албанске споменице 1915-16 - подружница у Нишу"

изабран Божидар Марјановић, а за овераче записника Влајко Станковић и Велизар Ђорђевић. Основне тачке дневног реда на првој скупштини биле су избор чланова Управног одбора, Надзорног одбора, као и избор чланова Суда части. Након извршеног гласања, за чланове Управног одбора изабрани су Коста Трајковић, Милош Јечинац, Радојица Марковић, Андра Антанасковић, Божидар Марјановић, Душан Милојевић, Александар Илић, Христивоје Ковачевић, Влајко Станковић, Лазар Радосављевић, Драгутин Банковић, Милутин Дамјановић, Димитрије Станковић и Душан Милићевић. За чланове надзорног одбора изабрани су Душан Мишковић, Милан Стевановић, Душан Коцић, Ђорђе Радујковић и Велизар Ђорђевић. Чланови суда части били су Драгутин Ђаковић, Јеврем Ђорђевић, Миодраг Апостоловић, Василије Стаменковић и Војин Максимовић.⁴⁴⁶

Скупштина је одлучила да се сваки члан Управног и надзорног одбора, као и суда части који не дође на две седнице без оправдања због недоласка искључи из управе. Оправдање је могло бити само болест или одсуство ван Ниша. Затим је прочитана посланица главне управе послата из Београда, која је примљена аплаузом и тиме је прва скупштина била завршена.

Извештај о одржаној редовној скупштини и избору сталне управе послат је 10. јуна 1938. главној управи Удружења у Београду.

*Главне одлике рада Удружења
носилаца Албанске споменице у
периоду пред Други светски рат*

Пододбор удружења носилаца Албанске споменице у Нишу за делокруг рада имао је подручје Моравске бановине. Циљ Удружења било је неговање љубави према Краљу, Отаџбини и народу, као и рад на помагању чланова и дејство код надлежних државних власти за признање свих могућих повластица Уредбом о повластицама члановима удружења. Ради остваривања ових циљева Удружење је радило на прикупљању у чланство свих оних који су прешли Албанију 1915-16 године при општем повлачењу, како ратника, тако и цивилних лица, без обзира на године старости у време прелажења. Такође је радило и на помагању и побољшању материјалног стања економски слабих чланова и њихових породица, на гајењу дружељубља међу својим члановима, подизању достојног споменика палим ратницима преко Албаније, и одржавању везе са осталим ратничким друштвима. Удружење није било политичко већ чисто ратничко, тј. војничко и патриотско. Застава удружења била је облика и величине старих српских ратних војничких застава, с једне стране био је насликан Грб Државни с натписом: За краља и отаџбину, док је с друге стране била насликана Албанска споменица са натписом : Удружење носилаца Албанске споменице. Трака је била зелене боје са црном ивицом.

Значке Удружења биле су облика саме Албанске споменице у минијатури, као и розете. Слава

⁴⁴⁶ Исто

Удружења обележавала се 13. октобра.

Чланови Удружења били су сви они ратници и цивилна лица оба пола, који су прешли Албанију с војском при великом Српском одступању кроз Албанију у јесен и зиму 1915-1916 године, као и чланови фамилија погинулих и умрлих ратника прелазника Албаније и то жена-удова или најстарије дете тј. потомак. Чланови су иначе могли бити редовни, помажући, почасни, добротвори и утемељачи. Редовни члан је могло бити оно лице које је лично одликовано Албанском споменицом. Помажући члан је могла бити супруга - удова или најстарији потомак носиоца Албанске споменице. Почасни чланови су били они са нарочитим заслугама за рад удружења и њих је бирала скупштина на предлог управе или чланова скупштине. Добротвори су она лица која су једном приложила већу суму новца Удружењу.⁴⁴⁷

Редовни чланови имали су права да на скупштинама бирају и буду бирани у управу удружења, да подносе предлоге, молбе и жалбе управи и скупштини. Сваки члан удружења био је дужан да штити интересе удружења као целине, да извршује задатке за које би био одређен од стране удружења, да посећује скупштине и све остале приредбе удружења, да развија и гаји дружељубље међу члановима. Чланови су се међу собом условљавали са "друже".

⁴⁴⁷ Историјски архив Ниш, фонд "Удружење носилаца Албанске споменице 1915-16 - подружница у Нишу"

У случају смрти неког члана управа је била дужна, а такође и сви чланови да у што већем броју присуствују сахрани и да се ставе на располагање породици умрлог ради помоћи. Чланови су били дужни да на видном месту одела, у рупици од капута, носе чланску значку, а такође су при себи морали имати и легитимацију.⁴⁴⁸

*Организација Удружења
носилаца Албанске споменице
(подружница Ниш)*

Организација удружења била је састављена на следећи начин:

1. Управа савеза носилаца Албанске споменице за Моравску бановину. Седиште савеза било је у Нишу;
2. Срески одбори у сваком срезу;
3. Месни одбори у сваком месту где је било најмање 20 чланова.

Сви члански улози и остали приходи били су својина Удружења и нису се могли одузети без сагласности и одобрења истог. Пред властима се удружење појављивало као целина и заступао га је управни одбор. Административна акта важила су једино у случају када су потписана од стране председника и секретара, а новчана и материјална уколико су потписана од председника и благајника. За сваки материјални издатак морала је постојати одлука (унета у записник) Управног одбора.

Удружење носилаца Албанске споменице прекида са радом пред

⁴⁴⁸ Историјски архив Ниш, фонд "Удружење носилаца Албанске споменице 1915-16 - подружница у Нишу"

почетак Другог светског рата. Своју делатност наставља тек након више од две деценије када је поново основано на Оснивачкој скупштини 15. априла 1967. године. Назив Удружења гласио је : "УДРУЖЕЊЕ НОСИЛАЦА АЛБАНСКЕ СПОМЕНИЦЕ 1915-16". Седиште је било у Београду а делатност се простирала на територији тадашње Социјалистичке Републике Србије.

Карактеристике Удружења у послератном периоду

Удружење је било правно лице. Није се бавило политиком а његов рад је био доступан јавности. О раду Удружења јавност је обавештавана путем дневне штампе, билтеном и публикацијама. Дан пробоја Солунског фронта, 15 септембар, био је празник Удружења, и прослављао се пригодним приредбама, као и поменом изгинулим и помрлим друговима.

Циљеви удружења су били једнаки циљевима у предратном периоду. Удружење је и даље радило на окупљању, учлањивању свих носилаца "Албанске споменице". Тежило се ка томе да се носиоцима овог одликовања издејствују права и признања која су имали борци НОБ-а, нарочито здравствена заштита и материјално обезбеђење. У границама материјалне могућности, Удружење је помагало своје сиромашне чланове и у ту сврху је образовало фонд.

Једна од карактеристика рада Удружења у овом периоду било је прикупљање материјала и материјалних средстава за израду: спомен књига, албума и других публикација из живота, рада, борби,

патњи и подвига српске војске како при повлачењу кроз Албанију 1915-16, тако и из ратних догађаја из Првог светског рата, а посебно при пробоју Солунског фронта, и да прикупљени материјал објављује.

Повремено, Удружење је организовало групне посете чланова породица погинулих и помрлих другова споменицима и гробљима како ратника српске тако и бораца НОБ-а и савезничких војски у земљи и иностранству. Такође је одржавало другарске и пријатељске везе с удружењима старих ратника савезничких војски из Првог светског рата и с њима размењивало међусобне посете.⁴⁴⁹

Чланство у Удружењу било је добровољно. Удружењу су могла приступити сва лица која су била на војној дужности у српској војсци и као таква прешла Албанију 1915-16, а која су имала повељу - диплому носиоца Албанске споменице. Могла су бити учлањена и лица која су на њу имала право уколико би то доказала писменим документима (чланском легитимацијом удружења пре 1941. године, потврдом Војно-историјског института у Београду и др.). Чланом удружења нису могла постати лица осуђивана за нечасна дела или за рад против народа и државе. Чланство у Удружењу могло је престати смрћу, иступањем, осудом за кривична дела и искључењем.

Удружење је имало своје подружнице у градовима које су такође имале своје посебне органе.

⁴⁴⁹ Историјски архив Ниш, фонд "Удружење носилаца Албанске споменице 1915-16 - подружница у Нишу", Правила Удружења носилаца Албанске споменице

Подружнице су се оснивале под окриљем Управе по општинама и местима где је за то било услова. Оне су представљале интегрални део удружења. Органи удружења били су: скупштина, управни одбор, надзорни одбор и суд части. Скупштина је била највиши орган удружења. Могла је бити редовна и ванредна. Редовна се одржавала сваке друге године у Београду, у другој половини маја, а сазивала ју је Управа удружења.

Подружнице су се оснивале у општинама и местима где је било најмање десет носилаца Албанске споменице. Оне су такође имале своје чланове добротворе, утемељаче, почасне и ванредне. Код својих општина дејствовале су добијање новчане помоћи за болесне и сиромашне другове као и за обилазак положаја на Солунском фронту и споменика палих другова у земљи и иностранству.

Удружење би престало са радом, како су правила налагала, једино ако би то наредила државна власт или уколико би то затражиле две трећине чланова Удружења. Подружница у Нишу постојала је све до 1991. године, када је умро и њен последњи члан. Архива Удружења носилаца Албанске споменице - пододбора Ниш, чува се у Историјском архиву Ниша. Она сведочи о богатој и дугогодишњој делатности овог патриотског удружења људи који су представљали део српске историје.